

У. І. Бошко, В. Ю. Гринішак, О. М. Зварчук, Н. Я. Сербенюк

Надвірна

НАДВІРНА – місто [Івано-Франківської області](#), райцентр. Має статус істор. насел. місця. Знаходиться у передгір'ї Українських Карпат, на правому березі р. Бистриця-Надвірнянська (зливаючись із Бистрицею-Солотвинською, утворює Бистрицю, бас. Дністра), за 37 км від обл. центру. Тер. Н. порізана багатьма малими потічками, р. Стримба розділяє її на дві частини, на Сх. протікає р. Ворона. Неподалік височать гори Городище (522 м) і Скала (або Потоки, 584 м). Пл. міста 25,5 км². За переписом насел. 2001, проживали 20 932 особи (складає 103,1 % до 1989); станом на 1 січня 2019 – 22 447 осіб; переважно українці. Є залізнична станція. Вузол автомобілів. шляхів. Міста-побратими: Пруднік (Польща), Крнов (Чехія). На сх. пагорбі виявлено поселення бронз. доби, на пн.-зх. околиці, на лівому березі Бистриці-Надвірнянської досліджено давньорус. городище. У центрі збереглися залишки муров. замку (16–18 ст.). Ймовірно, Н. заснували магнати Куропатви, які мали великі маєтності в Руському воєводстві. Вперше згадане 1589 в протестації, яку подав до суду М. Куропатва. Поселення зазнавало частих нападів татар. 1591 Н. отримала Маґдебур. право, а 1601 їй надано локацій. привілей. 1599 Куропатви звели костел Успіння Пресвятої Діви Марії. 1713 його перебудовано, 1823 ґрунтовно реконструйовано після пожежі, 1937 добудовано за проектом Л. Дайчака – стара будівля стала передсінком і каплицею (нині діє громада РКЦ). На поч. 17 ст. споруджено ратушу. Жит. брали участь в опишків. русі та Визв. війні під проводом Б. Хмельницького. У 17–18 ст. Н. стала знач. ремісн. і торг. центром. Найпопулярнішими тут були буд. професії, розвивалися кушнірство, чинбарство, кравецтво, бондарство, чумацтво. 1745–87 Н. належала графу І. Цетнеру. У 2-й пол. 18 ст. проживало понад 2,2 тис. осіб. Приблизно тоді ж почала формуватися євр. громада. Після 1-го поділу Польщі 1772 – у складі Австрії (від 1867 – Австро-Угорщина). Із закриттям 1785 Манявського скиту гол. монастир. церкву Воздвиження Чесного Хреста розібрано та перевезено до Н. (у роки 1-ї світової війни згоріла, згодом її відновлено з первіс. виглядом; нині належить громаді УГКЦ). Від 1867 – повіт. центр Королівства Ґаліції і Лодомерії. У 2-й пол. 19 ст. засн. значну кількість підприємств, зокрема й з виробництва с.-г. машин, сірників, з нафтоперероблення та деревооброблення. 1880 мешкали 6552 особи, з яких 4182 (64 %) були євреями; 1890 – відповідно 7227 і 3618 (50 %). 1887 Н. перейшла у власність Міського кредит. закладу у Відні, 1891–1918 нею володів австр. цісар. 1894 прокладено залізницю. Наприкінці 19 – на поч. 20 ст. засн. сезон. нафтоперегон. завод, від якого веде

історію підприємство «Нафтохімік Прикарпаття». Під час 1-ї світової війни з вересня 1914 до весни 1915 й у червні–грудні 1916 – під контролем рос. військ. Від листопада 1918 – у складі ЗУНР. У травні 1919 у Н. увійшли польс. війська. До 1939 – повіт. центр Станіслав. воєводства Польщі. 1921 з 6062-х мешканців 2042 (34 %) були євреями. У міжвоєн. період діяли осередки укр. т-в «Просвіта», «Рідна школа», «Сільський господар», «Пласт» та ін. Від 1939 – у складі УРСР. Від 1940 – райцентр Станіслав. (від 1962 – Івано-Фр.) обл. 1 липня 1941 місто окупували румун. війська, яких наприкінці серпня 1941 змінили нім. війська (контролювали Н. до 26 липня 1944). Нацисти вбили 6,3 тис. надвірнянців. Жит. зазнали сталін. репресій. До серед. 1950-х рр. вело збройну боротьбу підпілля ОУН–УПА. У Н. – ПТУ № 11, Надвірнян. коледж Нац. транспорт. університету, міжшкіл. навч.-вироб. комбінат, 4 заг.-осв. школи, г-зія, ліцей, 7 дитсадків; Надвірнянщини історії Музей, рай. Будинок культури, рай. б-ки для дорослих і дітей, міська бібліотека для юнацтва, дит. муз. і художня школи; Центр дит. творчості та нац.-патріот. виховання молоді, екол.-натураліст. центр, станція юних техніків; центр. рай. лікарня, дит. лікарня; готелі «Відпочинок», «Смарагд», «Старий двір», відпочинк. комплекс «Імперія». До серпня 1991 публікували рай. г. «Поступ» (1939–41 та 1944–56 мала назву «Сталінським шляхом», 1956–65 – «Радянська правда»). Після відновлення незалежності України неперіодично друкували г. «Як Є», «Правий напрям» і «До знань». Нині виходять г. «Народна воля» (рай.), «Вітрина Надвірної» та «Життя Прикарпаття». Функціонує ТРК «Надвірна». 1999 у місті проходив 9-й, 2015 – 22-й Міжнар. Гуцульський фестиваль. Нар. колективи рай. Будинку культури: муніцип. оркестр нар. музики «Аркан» (кер. – засл. арт. України С. Орел), муніцип. естрадно-духовий оркестр (Б. Абрата), духовий оркестр (М. Бевзюк), оркестр нар. інструментів «Козакові струни» (Б. Вацик), вокал. ансамбль «Бистрянка» (засл. арт. України О. Молодій), хор. колектив (Т. Катрич), хор «Феліціо» (Н. Байдак), вокал. квартет «Легіт» (В. Чудновський), танц. колектив «Візерунок» (О. Марченко), ансамбль танцю «Горянка» (О. Здольник), фольклор. колектив «Шовкова косиця» (О. Яченко), цирк. колектив «Веселка» (Г. Гресько), кіностудія «Трембіта» (Р. Глодан). Функціонує нар. ансамбль танцю «Водограй» Надвірнян. коледжу Нац. транспорт. університету (І. Микитин). За межами міста здобули популярність зразк. ансамблі танцю «Горяночка» (О. Здольник) і «Едельвейс» (Р. Гаврилів) рай. Будинку культури. Потреби віруючих забезпечують також греко-католический собор Благовіщення Пресвятої Діви Марії, греко-католическі церкви Трьох Святителів і Покрови Пресвятої Богородиці, православні церкви св. Володимира Великого та св. великомученика Георгія Побідоносця, громади християн віри євангельської, євангел. християн-баптистів й адвентистів сьомого дня.

Пам'ятка архітектури місц. значення – Будинок повіт. староства на вул. Гетьмана Мазепи, № 29 (поч. 20 ст.). Встановлено пам'ятники Т. Шевченку та «100 років Надвірнянської нафти», насипано символічну могилу Борцям за волю України. Серед видат. уродженців – соціолог, дійс. чл. НТШ І. Зелик, історик, дійс. чл. Польс. АН Л. Колянковський, лікарі Р. Білас, З.

Ожоган, Ю. Парашук, фізик Р.-О. Гавриляк, фахівець у галузі матем. моделювання Л. Журавчак, математик В. Ільків, металознавець В. Іванченко, матеріалознавець І. Скрипник, фахівець у галузі механіки Г. Никифорчин, фахівець у галузі електромеханіки Я. Николайчук, мовознавці В. Дем'янчук, І. Дем'янчук, географ В. Круль; поетеса Н. Павлик; художник декор.-ужитк. мистецтва І. Кочержук, майстер різьблення на дереві Я. Полатайко (обидва – засл. художники України), майстриня писанкарства М. Іванишин, живописець, графік, поетеса І. Костюк, графік Ю. Остафійчук, живописець, графік І. Прийма, дизайнер, живописець І. Скорупський; архітектор А. Загурський; хор. диригент, нар. арт. України Є. Вахняк, диригент, засл. діяч мистецтв УРСР Р. Дорожівський, співак, бандурист, громад. діяч В. Луців, співачки І. Прийма, Т. Шуфлин; громад. діяч, журналіст О. Буній, громад. і реліг. діяч, колекціонер І. Гречко; спортсмен Л. Полатайко ([велоспорт](#)). Із Н. пов'язані життя та діяльність лікарів Т. Гриневича, В. Іванця; письменників Л. Василик, Н. Черкес, Н. Чира; композитора, скрипаля, нар. арт. України П. Терпелюка, педагога, засл. діяча мистецтв України Х. Михайлюк, піаністки Н. Кміцикевич-Цибрівської. Світ. славу здобула низка дзюдоїстів і самбістів СДЮШОР «Нафтохімік Прикарпаття», зокрема Р. Гонтюк, А. Климович, О. Куницька, С. Кухтій, О. Лазорів, С. Максим'юк, О. Насадюк, В. Пінчук, І. Реміцька, У. Реміцька, М. Семенюк, Г. Том'як, Т. Чик. Звання заслужений тренер України отримали Є. Боднарук і В. Наконечний.

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Грабовецький В., Бурнашов Г., Рехтман М. Надвірна: Путівник. Уж., 1982;
2. Гандзюк Р. Надвірна: Істор. нарис від найдавніших часів до наших днів. Ів.-Ф., 1999.

Бібліографічний опис:

Надвірна / У. І. Бошко, В. Ю. Гринішак, О. М. Зварчук, Н. Я. Сербенюк// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-70865>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).